

L'estat de la situació en salut mental del districte de Nou Barris

Valoracions des de la Taula de Salut Mental

Barcelona, 20 de Juliol de 2018

**Ajuntament
de Barcelona**

Les visions expressades en aquest document de treball responen a les propostes de les persones participants a la Taula de Salut Mental del Districte de Nou Barris i de l'estructuració de la Secretaria Tècnica de la Taula. Per tant, no necessàriament representen a l'Ajuntament de Barcelona o al seu equip tècnic.

Spora Sinergies SCCL

<http://www.spora.ws>

1. Introducció

Aquest és un document de treball fruit d'una valoració compartida pels membres de la Taula de Salut Mental (TSM) de Nou Barris. L'objectiu d'aquest anàlisi de la situació en salut mental al districte és:

- Elaborar, de manera compartida amb els membres de la TSM, una valoració sobre la situació de salut mental del districte de Nou Barris.

Aquest document no pretén ser una representació ideal o una diagnosi exhaustiva sobre la situació de salut mental del districte. S'entén que la realitat de la salut mental del districte és més amplia i complexa que el que s'exposa en la imatge que aquest document mostra sobre la salut mental.

Tanmateix, el valor d'aquesta imatge rau en el fet que s'ha elaborat de manera conjunta amb els diferents membres de la TSM. I, per tant, exposa aquells punts comuns sobre els quals totes les persones participants estan d'acord vers l'estat de la situació del districte.

En aquest sentit, cal deixar clar que l'estat de la situació en salut mental que poden percebre i conèixer els membres de la taula no s'esgota en aquest document. Aquest informe mostra allò que ha emergit d'una sessió de treball i que s'ha consensuat de manera grupal. Així mateix, tampoc es pressuposa que les situacions que es presenten en aquest document tenen un caràcter perpetu i immutable.

Finalment, aquest document pretén ser una referència a partir de la qual es puguin pensar i definir accions que es podrien realitzar al districte en el marc de la Taula de Salut Mental a partir de la constitució de comissions operatives de treball.

2. Resum de les necessitats detectades

ACCÉS A LES NECESSITATS BÀSIQUES

- Problemàtiques relacionades amb la inserció laboral
- Augment del malestar emocional fruit de situacions de precarietat social

MANCANCES EN ELS SERVEIS I RECURSOS DEL DISTRICTE

- Mancances en el model de prestació de serveis i recursos
- Recursos socio-sanitaris escassos i poc articulats
- Manca de filtratge adequat en l'àmbit clínic-educatiu
- Manca d'informació entre alguns serveis
- Manca de places d'hospitalització parcial i total en l'àmbit infanto-juvenil i adults

ATENCIÓ A INFANTS, JOVES I FAMILIA

- Augment de la prevalença de trastorns mentals i/o patiment emocional en la petita infància (de 0 a 6 anys)
- Falta d'atenció als determinants socials en la intervenció en infància i adolescència
- Augment de casos de menors de 18 anys aïllats al domicili

GENT GRAN

- Deficiències en la detecció i tractament dels Trastorns Mentals en les persones grans

3. Situacions de salut mental destacades

A continuació es descriuen les principals situacions problemàtiques, en relació a la salut mental, que s'han identificat en la primera sessió de treball de la Taula de Salut Mental de Nou Barris.

3.1. Problemàtiques relacionades amb la inserció laboral

La TSM detecta una dificultat al districte relacionada amb el l'entorn laboral, és a dir, que afecta a les persones de més de 16 anys que accedeixen, o volen accedir, al món laboral. Es detecten, en concret, dues situacions problemàtiques.

Una primera problemàtica es relaciona amb la manca d'oportunitats per **accedir al món laboral ordinari** per part de persones amb un trastorn mental greu. El fet de no poder accedir a una feina pot agreujar l'exclusió i la marginalitat que ja de per sí suposa el fet de patir un trastorn mental greu; i, alhora, poden empitjorar els problemes emocionals.

La segona problemàtica té a veure amb les persones que, sense patir una malaltia mental greu, pateixen **precarietat laboral** dins la feina (anomenats també "treballadors/es pobres") ja que es tracta d'una situació que desencadena malestar psicològic, estrès, ansietat, etc.

Des de la TSM es fa una consideració i apreciació per tal que s'entengui la inserció laboral des d'una **escolta activa a les demandes de la persona**, ja que, malgrat ser un aspecte que hauria d'estar assumit, no sempre és així.

Agents implicats

Els agents implicats són Oficina del Treball, Empreses particulars, Serveis d'Inserció Laboral, Barcelona Activa, Serveis socials, CAP, CSMA, associacions de familiars i persones usuàries o amb experiència.

Oportunitats

La TSM detecta com a oportunitat al districte tot el **treball en xarxa** existent, entenent que hi ha diversos espais on es pot treballar de manera conjunta.

Una altra oportunitat que existeix és **la Fundació Joia** que treballa al districte des de fa temps sobre aquests temes i té programes específics per persones amb problemes de salut mental.

Per altra banda, hi ha altres entitats, com Barcelona Activa, que també tenen **programes específics** d'inserció laboral, malgrat sembla que aquests programes no sempre inclouen persones amb trastorn mental sever.

3.2. Augment de malestar emocional fruit de les situacions de precarietat social

Des de la TSM de Zona Nord es detecta una problemàtica relacionada amb el **malestar emocional de moltes veïns/es** com a conseqüència de diferents problemàtiques socials com, per exemple, desnonaments, situacions d'atur o precarietat en el treball.

Totes aquestes situacions de fragilitat social (relacionades amb l'habitatge o la feina) poden provocar en les persones un increment de **l'ús de tòxics, una major predisposició a patir malalties físiques o un augment del malestar psicològic**, entre altres símptomes. Com a dada, es posa de manifest que Ciutat Meridiana (zona Nord) és el barri amb més desnonaments de tot Espanya.

Agents implicats

Els agents implicats en aquesta problemàtica són l'Oficina d'Habitatge, l'Oficina de Treball, el CAP, el CSMA, les diverses associacions de veïns/es, els Serveis Socials i les entitats que treballen en l'àmbit social.

Oportunitat

La TSM detecta diverses oportunitats relacionades amb aquesta problemàtica. Una primera és l'existència de les diferents taules de Salut Mental dels barris i el treball en xarxa que se'n deriva.

Un altre aspecte important és el compromís polític en abordar aquesta problemàtica amb mesures com l'ajut a l'habitatge.

Per últim, es detecta que les associacions de veïns/es estan molt focalitzades en aquesta problemàtica i estan treballant conjuntament amb el servei de SISIFO.

3.3. Mancances en el model de prestació de serveis i recursos

La TSM mostra una preocupació especial en relació amb les característiques dels recursos que actuen a la xarxa d'atenció de tots els nivells i àmbits que operen al districte.

En primer lloc, es detecta que els serveis del districte actuen en el territori de manera massa uniforme, oferint **projectes homogenis**, quan les realitats dels 13 barris que conformen el districte de Nou Barris són molt diferents. Per tant, les casuístiques de cada barri no queden del tot contemplades.

En segon lloc, es posa de manifest que alguns recursos que operen al districte **no són capaços d'adaptar-se als diferents col·lectius particulars** que conviuen en un territori, donant una resposta universal a tots els col·lectius i deixant de banda les casuístiques intrínseques de cada un d'ells.

Per últim, es detecta que alguns dels i les professionals que treballen en els diferents serveis i recursos de l'àmbit hospitalari, en algunes ocasions, es veuen immersos en una situació de saturació i desbordament. Aquesta situació pot ser conseqüència, entre d'altres, d'una **manca de perspectiva psicosocial** en l'abordatge de certs casos que la requereixen com, per

exemple, les addiccions a les pantalles, les autolesions, les diferències culturals o l'aïllament social.

Agents implicats

Aquest treball, doncs, quedaria vinculat a tots els agents de la xarxa social i sanitària, és a dir, els serveis de Salut i els Serveis Socials.

Oportunitats

La TSM detecta com a oportunitat al districte una creixent **promoció de programes comunitaris** a la zona d' AIS-Nord (Àrea d'Atenció Bàsica).

3.4. Recursos socio-sanitaris escassos i poc articulats

La TSM detecta una situació problemàtica relacionada amb els recursos d'àmbit social i sanitari al districte. Les causes d'aquesta situació són múltiples.

D'una banda, es detecta que hi ha una **manca de recursos d'àmbit social i d'habitatge** (habitatge residencial i habitatge hospitalari) al districte.

D'altra banda, es posa de manifest que els recursos existents estan molt atomitzats, sense una relació i una coordinació entre ells. En aquest sentit, **manca una articulació entre els recursos existents** (malgrat siguin escassos), identificant, especialment, una descoordinació entre els serveis sanitaris i els serveis socials i comunitaris.

A més, aquesta manca d'articulació ve donada, en molts casos, per un **desconeixement**, per part dels i les professionals, dels recursos que hi ha. Es menciona que aquest desconeixement dels recursos és fa evident, sobretot, en l'àmbit residencial.

Agents implicats

Els agents implicats en aquesta problemàtica serien tots els agents de la xarxa social i sanitària, és a dir, els serveis de Salut i els Serveis Socials.

Oportunitats

Una de les oportunitats que es detecta per abordar aquesta problemàtica múltiple relacionada amb els recursos al districte és el propi espai de trobada de la **Taula de Salut Mental de districte**. Aquest espai es viu com una facilitat per poder abordar, compartir i definir la perspectiva psicosocial que cal per tractar l'augment de casos en SM.

3.5. Manca de filtratge adequat en l'àmbit clínic-educatiu

La TSM de Nou Barris detecta que hi ha força casos de **trastorns de l'aprenentatge** que es deriven al CSMIJ sense que aquests siguin de la seva competència. Aquest cribatge, en teoria, s'hauria de fer des dels serveis d'atenció psicopedagògica (EAP).

Aquesta situació s'explica perquè, des de la crisi estructural, els serveis han quedat saturats i, en concret, **l'EAP no ha pogut donar resposta a totes les necessitats educatives dels centres del districte**. Davant d'això, s'ha prioritzat l'actuació als centres educatius públics, deixant la derivació dels casos d'infants amb trastorns d'aprenentatge dels centres concertats en mans d'altres professionals de l'educació com, per exemple, el professorat o els psicopedagogs de centres concertats. Aquests últims tenen la competència per fer-ho gràcies a un acord que es va arribar entre el Consorci d'Educació i el Consorci Sanitari ara fa dos anys.

La conseqüència de la saturació de l'EAP i de la derivació realitzada per altres agents, que no són l'EAP, ha ocasionat un **mal filtratge de casos que arriben al CSMIJ**. Això ha significat un desordre perquè han arribat casos al CSMIJ on no hi ha cap alteració psíquica o, si més no, en els que caldria abordar altres aspectes relacionats amb l'aprenentatge com la dislèxia, la discalculia o, simplement, que a l'infant no li agrada estudiar.

Per tant, el que cal és que, sigui qui sigui l'agent que deriva (tot i que preferentment hauria de ser un/a professional de l'EAP) ha de tenir molt clar quins són els trastorns que han de ser derivats al CSMIJ i quins no. Aquests criteris estan descrits i el personal educatiu i sanitari en té accés (necessitats educatives especials).

Agents implicats

Aquesta necessitat està vinculada al CSMIJ, EAP, Centre educatius de Primària i Secundària, Centres educatius públics i concertats.

Oportunitat

Una de les oportunitats que hi ha davant la manca de cribatge és la **nova figura EMO** que hi ha als centres educatius de Primària, en el context del programa "Escoles enriquides" del Consorci d'Educació de Barcelona amb el suport de Pla de Barris. La funció d'aquesta figura és vetllar per la cura i el suport emocional de l'alumnat i del centre.

Una altra oportunitat és el programa del CSMIJ **d'Adolescències en risc** que s'emmarca en el context de Secundària.

A més, també es considera que la **Taula de Salut Mental de la zona Nord** és una oportunitat perquè en el treball d'endregar serveis i recursos del districte ja ha fet feina. El mapa d'actius també és una oportunitat per tenir ubicades i centralitzats els serveis que estan ubicats al districte.

Una darrera oportunitat és la bona relació i la coordinació que hi ha entre el CSMIJ i l'EAP del districte.

3.6. Manca d'informació compartida entre alguns serveis

La TSM del districte de Nou Barris detecta que hi ha una **manca d'informació compartida** entre alguns serveis que operen a nivell de districte i també a nivell de ciutat. Els serveis que es veuen afectats per aquesta situació poden ser tots: serveis sanitaris, serveis socials, serveis educatius, etc. La informació és compartida entre els serveis que operen en la mateixa xarxa, però quan es tracta de xarxes diferents, això no passa.

Ara bé, el problema rau en la **manca d'informació compartida entre alguns serveis que treballen amb xarxes diferents i que no estan connectades entre elles**. Per exemple, un servei de la xarxa educativa i un altre de la xarxa sanitària. Un exemple concret respecte l'EAP és el cas d'una alumna de la ESO que queda hospitalitzada sense que aquest, que atén a població de 0 a 18 anys, rebi aquesta informació per part del servei sanitari que prescriu aquest ingrés.

Aquesta manca d'informació compartida provoca, entre altres, **duplicitats de proves** perquè els professionals no estan en contacte i, per tant, no comparteixen mecanismes amb els dispositius que operen a nivell de districte i a nivell de ciutat en xarxes diferents a la seva.

La TSM detecta que no només no es comparteix informació, sinó que, a més, fa falta un document on es pugui recollir la informació de tots els serveis/dispositius que atenen i que aborden un àmbit que constitueix un determinant de SM al districte per tal de poder construir **coneixement en xarxa**. D'aquesta manera es tindria una visió de la dimensió de les problemàtiques del districte compartida i, a més, significaria un salt qualitatiu per accedir, de manera fàcil, a les dades, organitzades per territori, àmbit i any. Es parla també de poder ampliar aquest document a les entitats del territori.

Una problemàtica afegida a aquesta és el fet de **no disposar d'històries clíniques compartides** entre aquests dispositius la qual cosa bloqueja encara més el fet que la informació pugui fluir entre els serveis que ho necessiten per intervenir.

Agents implicats

Els agents implicats són tots els serveis d'atenció a les persones a nivell sanitari, educatiu, hospitalari i social.

Oportunitat

La TSM apunta com una oportunitat el **projecte d'interacció social i sanitària, pilot a Besòs i a l'Eixample**, ambdós territoris on s'estan compartint dades (història compartida) entre els diferents serveis de la xarxa de serveis socials i serveis sanitaris.

A més, també es ressalta com a oportunitat el fet de compartir **informes sanitaris d'alta** entre els serveis de salut mental.

3.7. Manca de places d'hospitalització parcial i total en l'àmbit infanto-juvenil i d'adults

Una altra necessitat que es detecta al districte, relacionada amb la Salut Mental i els trastorns mentals, és la **manca de places d'hospitalització en l'àmbit infanto-juvenil**. En l'àmbit d'adults hi ha paritat de criteris, algunes professionals consideren que també hi ha aquesta mancança, i altres, no.

La problemàtica rau en el fet que no es pot assegurar una hospitalització a una persona que ho necessita perquè **no hi ha abast al nombre de places necessàries en l'àmbit hospitalari**. En aquest sentit, s'indica que si un infant ha de ser hospitalitzat (de manera total o parcial) per la simptomatologia concreta que presenta, no se li pot assegurar aquesta hospitalització.

Per tant, des de la TSM s'indica que hi ha una manca de condicions per atendre als infants, joves i segurament als adults que, per la seva simptomatologia, se'ls hi prescriu un ingrés hospitalari.

Agents implicats

Els agents implicats són el CSMIJ, Servei Hospitalari de Sant Joan de Déu, la Unitat d'Alta Dependència Psiquiàtrica (UADP), Hospitals de mitja i llarga estada (MILLE), Unitat d'Aguts i Subaguts, entre altres.

Oportunitat

Una de les oportunitats existents és l'**obertura de mires dels i les professionals** a pensar en altres opcions que no siguin l' hospitalització per donar sortida a les necessitats dels i les seves pacients.

Com a oportunitat també es detecta la **predisposició dels i les professionals** per treballar en la Salut Mental des de la promoció i la prevenció, més enllà del diagnòstic i el tractament.

3.8. Augment de la prevalença de trastorns mentals i/o patiment emocional en la petita infància

La TSM manifesta una certa preocupació per l'augment de la prevalença de **trastorns (conductuals, somàtics i/o de comunicació i relació), patiments emocionals i dificultats de criança en la petita infància**, és a dir, en la franja d'edat entre els 0 i els 3 anys o entre els 0 i els 6 anys. S'observa que, cada vegada més, aquests trastorns comencen abans fruit de diversos determinants: socials, culturals, econòmics, etc. D'entre ells, la TSM en destaca dos:

1. La situació de **vulnerabilitat i precarietat social que viuen moltes famílies** d'aquest districte (desnonaments, ATUR, treball precari,...)
2. La manca d'habilitats parentals en el marc de la **parentalitat líquida** que, per exemple, pot implicar als infants una dificultat per acceptar els límits i que, a la llarga, implicarà problemes més greus. Alhora, també preocupa el consum de pantalles en els infants, ja que es detecta que hi ha infants "abandonats" davant de pantalles durant moltes hores.

Aquesta problemàtica es localitza a tot el districte però, especialment, a la zona Nord per la vulnerabilitat i la casuística socioeconòmica que presenta la zona. Per això, cal tenir en compte la situació social de la zona i **no culpabilitzar a les famílies**, ja que hi ha una multiplicitat de factors que poden generar estrès: manca de feina, desnonaments,...

Agents implicats

Els agents implicats són el CDIAP, els serveis de Salut de Primària i Pediatria, les Escoles Bressol, els centres educatius de Primària i Secundària, les famílies afectades, el CSMIJ, el CSMA, els Serveis Socials, l'EAP, Oficina d'Habitatge, Treball, Associacions de Veïns/es i.

Oportunitat

Una de les oportunitats existents al districte és el **treball en xarxa** existent, especialment, la coordinació CDIAP i Escoles Bressol per tal de poder intervenir a les famílies. Això implica fomentar els espais interserveis.

Una altra oportunitat del districte és el **Programa Salut i Escola** que significa una formació i un suport als centres educatius, entenent que, a més formació i més suport per part dels serveis especialitzats, més ràpida serà la detecció i la intervenció d'aquests trastorns en la petita infància.

3.9. Falta d'atenció als determinants socials en la intervenció en infància i l'adolescència

La TSM mostra una certa preocupació per **l'augment de patologies durant la infància i l'adolescència** degudes, bàsicament, a causes psicosocials, econòmiques i/o derivades de l'entorn familiar.

En aquest sentit, donat que la causa de l'augment de patologies en infants i adolescents pot ser diversa, la TSM considera que **cal tenir en compte tots els determinants** que poden influenciar i/o causar la patologia per tal de donar una resposta adequada al tractament de la mateixa.

Aquest fet significa que, de manera universal, els serveis haurien d'assumir un abordatge integral i una mirada unitària i psicosocial que ara no existeix. Per tant, emergeix una **necessitat de formació als i les professionals per poder assumir aquesta mirada psicosocial**, entenent que, a vegades, s'ha de pensar més enllà de les etiquetes i la medicació. Una de les activitats d'aquesta formació podria ser el compromís de tots els caps de servei a oferir a tots els i les noves professionals un coneixement de la realitat comunitària del territori, facilitant la visita a tots els serveis socials, sanitaris i als circuits de xarxa de Nou Barris durant la primera setmana.

Agents implicats

Els agents implicats en aquesta problemàtica són els serveis sanitaris, els serveis socials i els educatius.

Oportunitat

Es detecta com una oportunitat la **xarxa de recursos** que hi ha al territori i la seva articulació.

3.10. Augment de casos de menors de 18 anys aïllats al domicili

La TSM detecta una problemàtica creixent al districte relacionada amb l'augment de casos de menors que es queden aïllats al seu domicili. El **motiu d'aquest aïllament és divers** i, entre ells, es destaquen els problemes de socialització a l'escola, la dificultat d'acceptar la nova realitat fruit d'un procés de reagrupament familiar, la manca de xarxa social, un possible fracàs escolar o problemes de salut mental. Es detecta que els adolescents i joves poden estar patint una multiplicitat de problemes que els poden portar a quedar-se al seu domicili sense tenir contacte amb la realitat externa.

El problema rau en l'**abordatge d'aquesta situació**, no en la seva detecció, que ja es realitza a través de l'EAP, els educadors de carrer, el CSMIJ, l'ABS de Salut Primària, etc. També es planteja que l'abordatge podria millorar si es destinessin més serveis a tractar aquests casos.

Agents implicats

Aquesta problemàtica implica a tots els serveis del territori perquè tots ells són susceptibles a ser detectors d'aquests menors.

Tanmateix, de manera més específica, els agents implicats en aquesta problemàtica de l'àmbit sanitari són: CSMIJ, Hospital de dia infantil, ABS Primària (Pediatría), programa d'hospitalització domiciliària. Els agents implicats en aquesta problemàtica de l'àmbit social són: centres educatius, Serveis Socials, EAIA, PSI i PADI.

Oportunitats

Es detecta com una oportunitat al districte la **bona coordinació de la xarxa assistencial**, promovent programes i serveis que donen resposta a aquesta problemàtica com, per exemple, els programes d'atenció domiciliària (sanitaris i educatius).

En aquest sentit, al districte hi ha **molts serveis i entitats que treballen** per intervenir amb aquests menors, reconeixent una consciència de la problemàtica. Tanmateix, caldria assumir una mirada conjunta per a poder-ne determinar les causes.

3.11. Deficiències en l'abordatge dels Trastorns Mentals Severos en les persones grans

La TSM detecta una problemàtica relacionada amb la Salut Mental i les persones grans. La problemàtica es concreta en dues situacions.

En primer lloc, es detecta un mal abordatge en els **Trastorns Mentals Severos en les persones grans del districte**, ja que hi ha una mala detecció i un tractament inadequat d'aquesta tipologia de trastorns. En aquest sentit, es pot produir un **infradiagnòstic d'aquests trastorns, un diagnòstic tardà, un mal abordatge i un tractament del trastorn inadequat**. En molts casos el que succeeix és que es minimitza el malestar psicològic que pugui tenir la persona malalta. Per tant, es detecta una necessitat de millorar l'abordatge dels casos diagnosticats de Trastorn Mental Sever en les persones grans.

Per altra banda, la TSM també posa de manifest els problemes emocionals que poden patir les persones cuidadores familiars de persones grans. En moltes ocasions es tracta de persones **familiars que també són d'edat avançada** amb la qual cosa, cada cop, els costa més oferir **l'atenció i l'acompanyament necessari** per aquesta tipologia de trastorn. En aquest sentit, es considera una necessitat poder abordar de manera més integral i psicosocial tota la casuística al voltant d'un cas de malaltia mental greu en una persona gran, ja que hi ha aspectes col·laterals que poden patir les persones grans cuidadores com ansietat, malestar psicològic,... que cal abordar també.

Agents implicats

Els agents implicats en aquesta problemàtica són, entre altres, el CAP, CSMA, Hospitals/Urgències/UFFI/EAIA, Serveis Socials, Casals de Gent gran, Residències de Gent Gran,...

Oportunitats

Es detecta com una oportunitat el **treball en xarxa** existent al territori.